

stum in numerato non consistit in indivisibili, sed habet latitudinem non parvam. Nam contingit 1°, aliquem emere ad tempus pro 15 vel 16 et postquam mercem ex officina extraxerit, quia ea forte non eget vel eget pecunia, vendit illam in numerato pro 13, et habetur justa emptio; quia merx ex officina extracta minus habet reputationis, ac per hoc minus valet. Est ergo 13 minimum pretium in numerato velluti brachii. 2° Contingit, mercatorem, qui ad tempus 15 mensium vendit mercem summatim pretio 15, vendere eandem in numerato pretio 14, quod pretium etiam justum habetur. 3° Contingit, ementem ad numeratum pretio 14 multam mercem simul, vendere eandem minutim pretio 15 in numerato, quod etiam habetur justum pretium ob expensas et operam ita vendentis. 4° Contingit, ementem ad tempus pro 15 mercem multam, vendere illam minutim in numerato pro 16, quod etiam ob expensas et labores justum habetur. Quum igitur pretium justum in numerato tantae latitudinis sit, ut vel 13 vel 14 vel 15 vel 16 habeatur justum pretium in numerato ejusdem mercis vario modo emptae et venditae, sequitur, quod qui aliquo horum pretiorum vendit, etiam in numerato juste vendat. Juste ergo vendit, qui simili pretio vendit ad minus tempus, quam sint 15 menses; modo, ut dictum est, non habeatur respectus ad tempus, sed ad hoc, quod tale pretium est intra latitudinem justii pretii in numerato; et ideo juste eo merx emitur vel venditur, sive ad tempus sive in numerato.

Sequitur quarto injuste et usurarie agere eos, qui ut carius ad tempus vendant, quam boni mercatores communiter faciunt, solent ad majus tempus vendere, ut juxta temporis proportionem crescat pretium. Quales sunt illi, qui ad tempus duorum annorum vendunt pro 16, ad tempus trium pro 17 et sic consequenter; qui procul dubio injusti et usurarii sunt. Injusti quidem, quia excedunt totam latitudinem justii pretii in numerato, quia ultra pretium rigorosum vendunt; usurarii autem sunt, quia ob majorem expectationem carius vendunt. Sicut etiam injusti censentur illi, qui emunt viliori justo pretio, et mi-

nimo. Quales sunt illi, qui pretio 12 librarum emunt brachium velluti ab eo, qui in hunc finem male vendendi, ut haberet pecunias, emerat ad tempus pretio 15 vel 16 librarum. Quod autem tales injusti sint, ex eo patet, quia minimum pretium justum in numerato est 13, et hi pretio 12 illo minori emunt.

Et haec dicta sint de venditione ad tempus.

Caput XXVI. De emptione anticipata solutione.

82. Quae autem ad emptionem, anticipata solutione, spectant, similibus aliis quatuor regulis breviter absolvemus. — 1^a regula sit, non licere anticipata solutione emere minus justo pretio, habendo respectum ad tempus, quo anticipatur solutio, et vendens utitur pecuniis ementis, interim dum mercem tradit. Quod autem hoc non liceat, probatur, quia hic etiam intervenit tacitum mutuum. Nam perinde est, ac si pecunia, quae tradenda erat venditori tempore, quo ipse traderet mercem, illi usque ad illud tempus mutaretur. Ideo qui hoc ob mutuum vel ejus usum minuit justum pretium, perinde facit, ac si id, in quo pretium minuit ob mutuum, vellet lucrari, quod esset usura.

83. 2^a regula est, eum qui emit anticipando solutionem, juste tanto minori, quam sit justum pretium, emere, quantum¹ ex hoc, quod anticipata solvit, interesse incurrit; modo serventur conditiones requisitae, ut juste sibi quis faciat resarciri interesse. Haec regula eo modo probatur, quo secunda de venditione ad tempus probata est.

84. Ex qua regula sequitur primo, licere emere anticipata solutione vel eo pretio, quod valebit merx, quam tradetur, vel eo, quod ante traditionem juste taxatur. Hoc autem est medium inter maximum et minimum pretium, quod merx tempore, quo traditur, solet valere. Ut si maximum v. g. est 7, minimum autem 3, pretium justum ante tempus solutionis taxandum erit 5. Quod quidem ob dubium valorem mercis tempore, quo traditur, est justum

¹ Ms. I. *quantitatem*.

sive contingat eam valere 3 sive 7, dummodo, ubi ita taxatur pretium, intelligatur exceptus inopinatus eventus belli vel pestis vel calamitatis; eo enim casu rescindendus est contractus vel ad aequitatem redigendus. Sequitur secundo, non licere eum, qui anticipata solutione emit, cogere vendentem, ut det mercem pretio, quod valebit eo tempore, quo volebat eam vendere. Nam si venditor volebat frumentum vendere in mense Majo, injuste cogitur ob anticipatam solutionem vendere pretio currenti in Januario; nisi forte anticipate solvens tantum interesse incurreret, quantum pretium frumenti in Majo excedit pretium ejusdem in Januario. Quod esse verum probatur, quia ut pretium rei, quae statim traditur, quum solvitur, est pretium, quod tunc currit, et non quod ante vel post, et sicut in venditione ad tempus, ubi merx non erat servanda, est etiam, quod tunc currit, et non quod curret tempore solutionis. Unde etiam fit, ut qui venditurus erat frumentum mense Decembri, si id mutuet usque ad mensem Junium, non debet pro eo accipere pretium Junii sed Decembris, et ita mense Junii non poterit eandem mensuram frumenti, quam mutavit, recipere, sed tanto minus, quanto minus valet mensura frumenti in Decembri, quam in Junio. Secus autem res haberet, si servaturus erat frumentum usque ad Junium; tunc enim licite reciperet eandem mensuram. Sequitur tertio, quod ob verisimile periculum incursum ad instantiam vendentis anticipata solutione, vel ob justum timorem et anxietatem, vel ob probabile dubium, quod ita vendens non tradet mercem suo tempore, vel ob litem et expensas, quae probabiliter praesumuntur, licet tanto minori pretio, quam valebit tempore traditionis, mercem anticipata emere, quantum aestimatur damnum ex praedictis incursum; haec enim omnia ad interesse reducuntur.

85. 3^a regula est, quod cessante interesse, vel eo existente sine requisitis circumstantiis, non licet anticipata emere mercem minori justo pretio; quia, interesse dicto cessante, non valet minus pecunia post data, quam praesens, nec etiam pecunia anticipata, quam futura, quia hoc

interesse secluso, pecunia non parit pecuniam nec lucrari aliquid potest, sicut merx.

Ex qua regula sequitur primo: Ubi non est interesse, non licet pro 90 numeratae pecuniae emere jus ad centum in fine anni solvenda. Nam, quia secluditur interesse, pro sola expectatione accipit 10, vel si pro expectatione nihil accipit, superest, ut pro 90 100 accipiat. Quod iniquum est, etiamsi illa 100 post annum recipiantur; quia secluso interesse, perinde est, ac si statim reciperentur; quod etiam pecunia praesens pluris communiter aestimetur, quam futura, ubi interesse tantum est. Nec salvatur hic contractus per hoc, quod aliqui dicunt in eo non emi 100 pro 90, sed jus ad 100; primo quia jus sive actio ad 100 tantum valet, ut 100 secundum doctores jurisperitos; deinde actio seu jus istud tantum pro forma emi dicitur, quum revera ipsa 100 emanatur, sine quibus jus nihil valet; tertio liceret volenti mutuari 90 pro eis emere novam actionem ad 100; vendens etiam dictam actionem ad 100, posset eam¹ redimere 90, et ita per hujusmodi technas, palliaretur usura et injustitia; quarto quia liceret non servaturo mercem, et pro ea non plus valitura, et sine interesse, plus ad tempus accipere, quam in numerato valeat, quia diceretur emi jus ad illud plus ad tempus, quod tamen est contra capita Consuluit, In civitate, Naviganti De Usuris.

Sequitur secundo, quid dicendum sit de pagis, quae vocant S. Georgii,² circa quas negotiantes minori pecunia numerata emunt jus ad majorem post tempus solvendam. Dicendum enim est, id licere eis tantum, qui ex hoc, quod numerant pecuniam, tantum incurrunnt interesse, quantum pecunia recipienda superat numeratam.

Sequitur tertio, quid dicendum sit etiam ad casum frequentem mercatoribus, praesertim Januensisibus. Emunt enim a principibus jura vel liberanzas, quas vocant, hoc pacto, ut in numerato tradant 10 vel 12 minus pro centenario, quam post tempus ex praedictis juribus sint re-

¹ Ms. II. etiam.

² Pagia hic idem significare videtur quod solutio. Cf. Du Cange s. h. v.

cepturi, addentes etiam pactum, quod, si tempore praefixo non fiat sibi solutio dictorum jurium, lucentur 12 pro centenario quotannis tam de capitali, quam de interesse. Dicendum enim ad hunc casum, quod licet quidem, si mercator tantum interesse patiatur, quantum plus pecuniae, quam numeret, recipit. Quod quia communiter non fit, communiter casus est periculosus, sicut esset manifeste usurarius, si pro sola anticipatione solutionis illud plus exigeretur.

Sequitur quarto, quod secluso interesse vel donatione¹ est usura emere lanam anticipata sc. solutionis² parte minori pretio, quam tempore contractus credatur fore valitura tempore, quo consignanda est. Unde inique faciunt, qui Julio anticipata soluto³ a pastore emunt vellus tempore tonsionis suis expensis consignandum, vel loco ejus Julium cum dimidio, quo pretio ab hujusmodi emptoribus jam erat venditum aliis mercatoribus; addentes insuper quandoque, quod si hoc anno non possit vellus reddi, reddatur anno sequenti tanto minori pretio, quanto majori tempore differtur traditio. Quod autem pactum hoc iniquum sit, videtur ex hoc, quod, quia mercator emit vellus, et venditione fit suum, sibi perire deberet, et non pastori, qui non esset cogendus id reddere, tanto praesertim suo damno. Nam quum ipsi vendant vellus Julio cum dimidio, iniquum est, id Julio emere, secluso interesse. Sicut etiam male conveniunt inter se mercatores, ut nemo eorum emat a pastore lanam, a quo alius eam emere solebat. Ex quo fit, ut pastores non habentes copiam emptorum, cogantur lanam vilius vendere, quam facerent fraude cessante.

86. 4^a regula, quod quum ob fraudem venditorum, simul convenientium, vel ob aliquem alium abusum merx plus justo pretio venditur in numerato, licet anticipata solutione ementi tantum minuere de pretio currenti, quantum ipsum justum pretium excedit. Quae regula per se est manifesta; quia ex quo pretium, quo talis emit, justum est, liceret in numerato illo eam emere tempore traditionis;

¹ In ms. II. deest *donatione*. ² Ms. II. *anticipatae solutionis*.

³ In ms. II. deest *solutio*.

ergo a fortiori licebit eam emere anticipatae solvendo, quum anticipata solutio in bonum venditoris cedat.

Et haec de anticipata solutione dicta sufficiant.

Caput XXVII. Remedia contra usuras vitium.

87. Quum hactenus docuerimus, quando in mercatorum frequentioribus negotiis reperiatur usura, quam etiam grave peccatum esse ostendimus, superest nunc remedia aliqua proponere, quibus tantum malum vel aboleatur vel coerceatur, ne tam saeve in ecclesia Dei grassetur et serpat.

Primum autem remedium esse videretur, si mercatores, desiderio suae salutis ducti, fideliter et sincere sedi apostolicae proponi facerent negotia sua, vel manifeste iniqua vel dubia; et eadem s. sedes per viros doctos et probos, tam theologos quam jurisperitos, illa mature et diligenter discutit faceret; et post discussionem declarare dignaretur, quae essent justa et quae injusta, addens opportunas et convenientes censuras in eos, qui iniqua declarata deinceps committerent. Hoc remedium non est novum nec inconsuetum in ecclesia Dei. Saepae enim in conciliis nonnulla ad usuram spectantia decisa sunt, ut de concilio Nicaeno¹ et Lateranensi² et Lugdunensi³ et Viennensi⁴ constat. Saepae quoque sedes apostolica de his rebus fuit consultata, et sententiam tulit, ut ex multis epistolis decretalibus in titulo De usura constat. Et signanter episcopi Suetiae a Martino V,⁵ episcopi Germani a Calisto III,

¹ Vide locum supra p. 239 n. 1 allegatum.

² Videlicet concilium Lateranense quintum, in quo bulla Leonis X. (supra p. 251 n. 1) publicata est. Praeterea concilium Lateranense III. a. 1179 poenas statuit contra manifestos usurarios cap. 25., quod decretum in corpus juris canonici receptum est; cap. Quia in 3. (V. 19).

³ Cap. usurarium 1.

⁴ Cap. Ex gravi un. Clement. (V. 5).

⁵ Martini V. bulla *Regimini universalis* inserta est Extravagantibus comm. (III. 5. 1). Data esset juxta corpus j. c. ad episcopos „Trevrensensem, Lubicinsensem et Almicensem.“ — Calixtus III. bullam pariter incipientem *Regimini universalis* et ibidem exstantem (III. 5. 2)